

21. ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU

21-ви МЕЃУНАРОДЕН СИМПОЗИУМ ЗА ТУРСКА КУЛТУРА

ve

KARMA TÜRK SANATLARI SERGİSİ

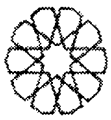
ÜSKÜP-SKOPJE MAKEDONYA

07-09 MAYIS 2016

BİLDİRİLER

ve

KATALOG

INTERNATIONAL
VISION
UNIVERSITY

21. ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU

21-ви МЕЃУНАРОДЕН СИМПОЗИУМ ЗА ТУРСКА КУЛТУРА

ve

KARMA TÜRK SANATLARI SERGİSİ
ÜSKÜP-SKOPJE MAKEDONYA
07-09 MAYIS 2016

BİLDİRİLER
ve
KATALOG

Yayına Hazırlayan
İrfan Ünver NASRATTINOĞLU

Ankara, Ağustos 2016

ISBN: 978 – 9944 – 5263 – 5 – 7

Baskı

Fark Dijital ve Ofset Baskı Merkezi Ankara / 0312 434 47 40 - 41

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI Matbaa Sertifika No : 30861

ÖNEMLİ NOT: Kitapta yer alan bildirilerdeki görüş ve düşünceler ile, yazıların bilim, dil ve imlâ sorumlulukları, bildiri sahiplerine aittir.

Sempozyum Onursal Başkanları

Почесен претседател на симпозиумот

Ömür ŞÖLENDİL (TC.Üsküp Büyükelçisi)

Prof.Dr. Fadıl HOCA (Uluslararası Vizyon Üniversitesi Rektörü)

Prof.Dr. İrfan ÜNVER NASRATTINOĞLU (HKAK Genel Başkanı)

Sempozyum Başkanı - *Претседател на симпозиумот*

Prof. Selami TAHİR (Makedonya)

Sempozyum Genel Sekreteri – *Генерален секретар на симпозиумот*

Dr.Salih ÜNVER (HKAK Genel Sekreteri)

Bilim Kurulu - *Научен совет*

Prof.Dr. Yusuf HAMZAOĞLU (Makedonya)

Prof.Dr. Arif AGO (Makedonya)

Prof.Dr. Sevim PİLİÇKOVA (Makedonya)

Prof.Dr. Nazim İBRAHİM (Makedonya)

Prof.Dr. Celil NAGİYEV (Azerbaycan)

Prof.Dr. Nuran KAYABAŞI (Türkiye)

Prof.Dr. Özlen ÖZGEN (Türkiye)

Prof.Dr. Mediha GÜLER (Türkiye)

Prof.Dr. Ali Rafet ÖZKAN (Türkiye)

Prof.Dr. Fuat YÖNDEMLİ (Türkiye)

Prof.Dr. Babahan Muhammed ŞERİF (Özbekistan)

Prof.Dr. Danuta CHMIELOWSKA (Polonya)

Prof.Dr. Gülzura CUMAKUNOVA (Kırgızistan)

Prof.Dr. Stephan VARBAN (Moldova)

Prof.Dr. Cengiz HAKOV (Bulgaristan)

Prof.Dr. Tuncer GÜLENSOY (Türkiye)

Doç. Dr. Abdülmecit NUREDİN (Makedonya)

Doç.Dr. Mensur NUREDİN (Makedonya)

Doç.Dr. Gülin ÖĞÜT EKER (Türkiye)

Doç.Dr. Zeki BOYRAZ (Türkiye)

Doç.Dr. Osman EMİN (Makedonya)

Doç.Dr. Garip KARTAL (Makedonya)

Doç.Dr. Aktan AGO (Makedonya)

Doç.Dr. Afaq RAMAZANOVA (Azerbaycan)

Doç.Dr. Feride TAGİROVA (R.F.Tataristan)

Yrd.Doç.Dr. Şevket ÖZNUR (K.K.T.C.)

Yrd.Doç.Dr. H.Serpil ORTAÇ (Türkiye)

Yrd.Doç.Dr. Meral BÜYÜKYAZICI (Türkiye)

Yrd.Doç.Dr. Hatice TOZUN (Türkiye)

Düzenleme ve Yürütme Kurulu - ***Организационен и извршен одбор***

Dr. Şenol TAHİR (Makedonya)

Salih ÜNVER (Türkiye)

Deniz ÜNVER (Türkiye)

Şahpaz MOLALİ (Makedonya)

Zehriyan SALİH (Makedonya)

İÇİNDEKİLER

Prof.Dr.Müzeyyen BUTTANRI (TC) 7
Prof.Dr.Naciye ATA YILDIZ (TC) 18
Prof.Dr.Kerime ÜSTÜNOVA (TC) 26
Prof.Dr.Ramazan DURMAZ (TC) 30
Prof.Dr.Mariya LEONTİK (MC) 48
Prof.Dr.Tamilla ALİYEVA (Azerbaycan) 60
Prof.Dr.Cengiz HAKOV (Bulgaristan) 67
Harid Fedai (KKTC) 73
Prof.Dr.Mahmut ÇELİK (MC) 95
Doç.Dr.Ayfer YILMAZ (TC) 105
Doç.Dr. Aktan AGO (MC) 115
Yrd.Doç.Dr.Nazlı Rânâ GÜREL (MC) 120
Doç.Dr. Osman EMİN (MC) 128
Doç.Dr. Garip KARTAL (MC) 138
Dr.Dragitsa JİVKOVA (MC) 147
Doç.Dr.Mensur NUREDİN (MC) 154
Doç.Dr. Aydan HANDAN(Azerbaycan) 161
Doç.Dr.Bekir KOÇLAR (TC) 164
Yrd.Doç.Dr.Selçuk Kürşat KOCA (MC) 174
Yrd.Doç.Dr.Zeki GÜREL (MC) 183
Doç. Dr. Gözde ÇOLAKOĞLU SARI (TC) 193
Doç.Dr. Deniz DEMİRARSLAN (TC) 205
Doç.Dr.Ayşe TANRIVER CELASİN (TC) 215
Doç.Dr.Bülent BAYRAM (TC) 225
Doç.Dr.Feyzi ERSOY (TC) 239
Doç.Dr.Habibe YAZICI ERSOY (TC) 252
Doç.Dr.Mehmet Ali YOLCU (TC) 260
Okt.Esra EMİN YAŞAR (TC) 267
Yrd.Doç.Dr.Ertuğrul KARAKUŞ (MC) 274

İbrahim BALTALI (Yunanistan) 284
Yrd.Doç.Dr. Bünyamin TAŞ (TC) 292
Doç. Nuran ÖZTÜRK – Araş.Gör. Bilge GÖLLÜ (TC) 307
Dr. Müslüme Melis ÇELİKTAŞ (TC) 323
Yrd.Doç.Dr.Ülkü KARA DÜZGÜN (TC) 334
Yrd.Doç.Dr.Abdülkadir ATICI (TC) 343
Yrd.Doç.Dr.Ayhan KARAKAŞ (TC) 355
Araş.Gör. Hasan CUŞA (TC) 369
Araş.Gör.Esra ÖZKAYA (TC) 374
Okt.Fatma Nilhan ÖZALTIN (TC) 388
Okt. Deva ÖZDER (TC) 399
Okt.Funda BUGAN(TC) 406
Özlem KURT (MC) 417
Yrd.Doç.Dr.B. ÇAĞLAYAN – Dr.İ. KACELİ (ARNAVUTLUK) 424
Öğr.Gör. Ulviye ÖZÖNDER AYDIN (TC) 431
Prof.Dr.Mediha GÜLER – Şener KÜÇÜKTEPE (TC) 440
Araş.Gör. Emine Serpil KOYUNCU (TC) 449
Okt. Süreyya DOĞAN (TC) 458
Birdal Can TÜFEKÇİ (TC) 468
R. Gülenay YALÇINKAYA 473
Öğr.Gör.Ülkü KÜÇÜKKURT - Doç.Dr.Naile Rengin OYMAN (TC) 482
Zeynep GÜRMAN - Doç.Dr.Naile Rengin OYMAN (TC) 491
Nevin BALTA (TC) 500

KATALOG 513
ETKİNLİKTEN GÖRÜNÜMLER 531

NEVŞEHİR ALEVİLİĞİNİN İNANÇ YAPISINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞMELER*

Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU*
(Türkiye)

Özet

Modernitenin etkisiyle meydana gelen değişmeler, kuşkusuz Alevi-Bektaşi toplumu üzerinde de etkili olmakta, inanç öğretilerine bağlı oluşan geleneksel yapı sarsıntılar geçirmeye devam etmektedir. Alevilik-Bektaşilikte Hacı Bektaş dergâhı "serçeşme" olarak bilinmektedir. Ancak serçeşmeye bağlı "çevre"ye göre, bu "merkez"de kültürel tutunum daha zayıftır. Hacıbektaş ilçesinde yaşayan Alevi-Bektaşi toplumunun yaklaşık 40-50 yıl önce kendine özgü cem ve cenaze gibi inanç ritüellerini terk ettiği, kültürel-dinsel bir kimlikten ziyade Aleviliğin dernekleşme yoluyla yeniden inşa sürecinde politik bir kimlik etrafında örgütlendiği ve buna bağlı olarak geleneksel Aleviliğin yerine kent Aleviliğinin yerini aldığı gözlemlenmiştir. Bu çalışmada Hacıbektaş ilçesi özelinde ritüelin toplumsal yapının sürekliliği ile inanç yapısında meydana gelen değişmelerin hiyerarşik yapıya etkisi üzerine odaklanılmakla birlikte, kültürel kimliğin temel belirleyicilerinin yeni kuşaklara aktarımının nasıl gerçekleştirildiği de değerlendirilmiştir. Bu bağlamda karizmatik veli tipi olan Hacı Bektaş Veli çevresinde mitolojik tarihselliğin kültürel aktarım ve sürekliliğe yaptığı katkı sorgulanmış, Alevi-Bektaşi mitik anlatılarının inanç yapısını nasıl biçimlendirdiği ele alınmıştır.
Anahtar Sözcükler: Nevşehir Aleviliği, İnanç Yapısı, Hacı Bektaş Veli, Değişme.

Changes Occurring in the Structure of the Nevşehir Alawism Beliefs

Abstract

Changes occurring under the influence of modernity, undoubtedly it has an impact on the Alawi-Bektashi community, depending on the structure of the traditional doctrine beliefs tremors continue to spend. Hacıbektaş dargah is known as "serçeşme" in Alawism and Bektashism. But this central cultural attitudes in this central is weaker than circles dependent "serçeşme". It has been observed Alawi-Bektashi community living in the district of Hacıbektaş left belief rituals as cem and unique funerals about 40-50 years ago, cultural-religious identity rather than Alevism is organized around a political identity in the process of rebuilding through association, and consequently, that replaces the city Alevism instead of traditional Alevism. In this study, for example Hacıbektaş district, it focused on the impact the continuity of the social structure of the ritual and changes occurred in the structure of beliefs

---

* *Bu çalışma, NEÜBAP15S11 numaralı "Nevşehir Aleviliği Üzerine Sosyo-Kültürel Bir İnceleme" adlı Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi BAP projesi kapsamında desteklenmiştir.*

* *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.*

on hierarchical structure. It was evaluated how it is performed the transfer to a new generation the main determinant of cultural identity. In this context, it has been questioned the contribution of mythological historicity to cultural transmission and continuity around Haci Bektas Veli type of charismatic saint, and it is discussed that Alawi-Bektashi mythic narratives how shapes the belief structure.
Keywords: Nevsehir Alawism, belief structure, Haci Bektas Veli, change.

Giriş

Alevi kimliğinin kendini yenileme ve sürekliliği anlamında 16. yüzyıl oldukça önemli bir tarihtir. Güler'e göre (2008: 45-46) 16. yüzyılda Anadolu'da yaşayan Türkmenlerin Safevi Devleti'ne destek olmaları, Şah İsmail'in Kızılbaşlık temelinde bir devlet örgütlenmesine girdiği süreçte, Şah İsmail tarafından Aleviliğin inanç yapısını etkileyen Hz. Ali, On İki İmam ve Kerbela kültü gibi öğeleri kültleştirmesi, yine Alevilerin dinsel ve ruhani önderleri olan ve soy süren dedelerin, bu soylarının seyitlik kurumuyla birleştirilmesi ve bu dinsel liderlere Hz. Ali'nin soyundan geldiklerini belirten icazetnamelerin dağıtılarak dedelik kurumunun yaratılması, dinsel anlamda bu yüzyılda Alevi kimliğinin kendini yenilemesinde oldukça önemli uyarıcılar konumundadır. Bu soylar, ocak denilen kutsal dede-seyit ailelerini oluşturmuş ve Alevi zümrelerinin her biri, başlarında aynı zamanda Alevi yolunun piri, mürşidi olan dedelerin bulunduğu bu ocaklara bağlanmıştır. Bugün Aleviliğin temel yazılı eseri olarak kabul edilen, Safevi Devleti'nin ve onun başındaki Şah İsmail'in propaganda metinlerini içeren bir kitap olarak tanıtılan "Buyruk"un da bu yüzyılda ortaya çıktığı ileri sürülmektedir. Bu örneklerin her birinde dinsel reformun ve kimliğin kendini yenilemesiyle iç içe geçmiş, dinsel kimliğin kendini yenileme tarzına ilham veren unsurlardan biri olmuştur.

Anadolu Aleviliğinin tarihsel süreçte Osmanlı-Safevi mücadelesiyle birlikte 16. yüzyıldan itibaren toplumsal ve kamusal alanın dışına itildiği, ekonomik kaynaklara yeterli erişiminin sağlanamadığı, yüzyıllar boyunca inanç ve kimliğini korumak amacıyla kendine özgü bir örgütlenme sistemi oluşturduğu bilinmektedir. Geleneksel Alevilik, belirli kurallar etrafında "yol" ve "erkân" olarak adlandırılan bir iç hukuk geliştirmiş, bu çerçevede sosyal ilişkilerle biçimlenmiş emir ve yasaklarla kapalı bir toplumsal yapı ortaya çıkmıştır. İnanç sistemindeki yapısal değişiklikler, çağa ayak uydurma gerekçesiyle meydana gelmiş görünmektedir. Alevilerin hem grup içi hem de grup dışı iletişim olanakları arttıkça toplumsal yaşam köklü bir biçimde değişikliğe uğramıştır. Alevi öğretisinin aktarımındaki dinamikler, çağın koşullarına uygun esnek bir yapısal dönüşümle birlikte sosyo-kültürel ve ahlaki düzenlemelerin gerisinde kalmıştır. Bu bağlamda geleneksel örgütlenme sistemi ve geleneksel kurumlar bu gelişmeler karşısında direnç gösterememiş ve çözülmeye başlamışlardır. Bu durum, 16. yüzyılda biçimlenmiş olan Alevi dinsel örgütlenmesinin reformize edilmesi tartışmalarını da gündeme getirmiştir.

Geleneksel Aleviliğin çözülmeye başlamasının ilk izleri, 20. yüzyılda ortaya çıkan köyden kente göç olgusunda aranmalıdır. Diğer yandan 20. yüzyılın başında teokratik Sünni bir imparatorluktan ulus-devlete geçişle meydana gelen rejim değişikliği, Alevileri de etkilemiş, Türklük kimliğine dayalı seküler bir devlet yapılanması içinde iktidar gücüne kısmen erişim sağlamışlardır. Bu bağlamda Osmanlı döneminde üstü örtülen Alevi kimliği, Cumhuriyet'le birlikte seküler dünya görüşüne kaynaklık edebileceği öngörüsünden hareketle açığa çıkmıştır. Ancak, Cumhuriyet ideolojisinin kurumsal anlamda Osmanlı mirasına sahip çıkması, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Alevilerin temsil gücü bulamayışı, tekke ve zaviyelerin kapatılması gibi etkenler de Alevi kimliği açısından olumsuz gelişmeler olarak değerlendirilmelidir.

1960'lı yıllar, geleneksel Aleviliğin dönüm noktalarından biridir. Bu yıllarda dünyadaki politik sol hareketlerin Türkiye'yi de etkilemesi sonucu, Alevi kimliğindeki heterodoksi kodlar harekete geçmiş, dinsel-yapısal Alevi kurumları çözülerek kutsal-dışı politik bir Alevi kimliği ortaya çıkmıştır. Bu yeni kentli Alevilik, laiklik şemsiyesi altında seküler bir kolektif öz bilinci harekete geçirmiştir. Bu ortamda daha önce köylü koşullara göre kendini konumlandırmış olan Alevi örgütlenmesi, sivil toplum örgütleri ve siyasal partiler aracılığıyla yeniden yapılandırılmıştır. Göç ve kentleşmeyle ocak sisteminin dağıldığı, dedelerin otoritelerinin sorgulandığı, ritüellerin ortadan kalktığı veya dinsel ibadetlerin folklorik sunumlara evrildiği, düşkünlük, musahiplik gibi yapıyı ayakta tutan kurumların çöktüğü yeni bir sürece girilmiştir.

Nevşehir Aleviliğinde Kurumsal Değişmeler

Nevşehir'in Hacıbektaş ilçesindeki Alevilik, Hacı Bektaş dergâhı etrafında örgütlenmiş yapısıyla dikkat çekmektedir. Ancak II. Mahmut döneminde dergâhın "sakıncalı" görülerek devlet tarafından Nakşi şeyhlerin buraya postnişin olarak atanması, Bektaşilerin Yeniçeri Ocağı'nın kapatılması sürecinde kovuşturmaya uğramaları ve ardından Cumhuriyet'in tekke ve zaviyeleri kapatması, Nevşehir Aleviliğindeki ritüel sürekliliği sekteye uğratmıştır. 1960'lı yıllara kadar kapalı olan dergâh, 16 Ağustos 1964 tarihinde müze olarak açılmıştır. Bu gelişme, eskiden Hacı Bektaş Dergâhı Vakfının mütevellisi olan Çelebiler ailesini dinsel otorite olarak tanıyan ilçe halkının dinsel-kurumsal işleyiş açısından hiyerarşik yapıdan kopmalarının önüne geçememiştir. Dergâhın açık olduğu yıllarda Babalar ve Çelebiler tarafından yönetilen cem ayinleri, 1980'li yılların başına kadar bireysel çabalarla Çayırbağı'ndaki cem evinde kısmen sürdürülse de dergâhla halk arasındaki mekânsal bağın ortadan kalkması ve çeşitli sebeplerle Çelebi ailesinin dinsel otoritesinin zayıflaması sonucu[202] yaklaşık olarak son 40 yıldır

[202] *Bu noktada Yıkmış'ın Ulusoy ailesiyle ilgili verdiği bilgiler dikkat çekicidir: "Çelebiler vakıf sistemi aracılığıyla sahip oldukları yetki ve ayrıcalıklarla kendilerine bağlı toplulukları ve tekkeleri yönetebiliyorlardı ve dayandıkları kutsal otorite sadece dinsel değil, dinsel olanla iç içe geçmiş olan ekonomik ve hukuki boyutları da içeriyordu... Ne var ki, Türkiye'nin hemen her*

yapılmamaktadır. Kaynak kişilerin verdiği bilgilere göre, Hacıbektaş'ta Çelebi ailesinden olan Lütfi Dede'nin yönettiği cemler, dedenin ölümüyle birlikte 1970'lerin sonunda ortadan kalkmıştır.

Ritüel sürekliliğin kesintiye uğraması ilçe Alevileri için olumsuz bir gelişmeyken Hacı Bektaş Veli'yi anma törenleri bunun tam tersi bir biçimde Alevi Bektaşi kültürünü tanıtma noktasında olumlu bir gelişme olmuştur. Hacıbektaş ilçesinde yapılan Hacı Bektaş Veli'yi Anma törenlerinin içeriği, toplumsal ve politik koşullara göre çeşitlenmiş olduğu bir gerçektir. Soileau'ya göre, yapılan anma törenleriyle dergâh, Aleviler için bir çekim merkezi olmuş, topluluğun inanç ve ritüellerinin gereklerini yerine getirdiği, aynı zamanda sosyal, siyasal taleplerini dillendirdiği bir mekâna evrilmiştir (Soileau, 2010: 262). Nitekim Hacıbektaş Turizm Derneği tarafından düzenlenen törenlerde ilk başta Hacı Bektaş Veli'nin dinsel tarafından çok ilçenin turizm yönünden tanıtılması söz konusu olmuştur. Diğer bir deyişle, törenler Türkiye'nin herhangi bir yerinde yapılan festivaller gibi düzenlenmekte, Alevi-Bektaşi kültürüne yönelik bir içeriği olmamaktadır. Ancak, Hacıbektaş Turizm Derneği'ndeki yönetim değişikliğiyle 1974'ten sonra radikal uygulamalar da başlamıştır. 1974'e kadar Hacı Bektaş Veli, İlahiyat Fakültesi hocaları tarafından Anadolu'da Türklüğü ve İslamiyet'i yayan bir tarikat şeyhi olarak gösteriliyor; semah dönülemiyor; yalnızca folklor ekipleri gösteri yapıyor; TSK bandosu tarafından konser veriliyor; kısacası, törenler Türkiye'nin herhangi bir yerinde olabilecek bir festival gibi düzenleniyorken 1975'te ilk kez semah gösterisi yapılmış, sanatçı ve aydınlarla temas kurulmuş, programın içeriği festivale uygun olarak düzenlenmeye başlanmış, basında Hacı Bektaş Veli ile ilgili yazılara yer verilmiş, TRT'de program yapılmış, Hacı Bektaş Veli üzerine araştırma yapan yabancı araştırmacılar davet edilmiştir (Tombul, 2010: 288-89).

Tüm bu çabaların aksine günümüzde Hacıbektaş ilçesinde ilçe halkının ibadetlerini yapabileceği bir cem evi ve ibadetlerini yönetebilecek dinsel önderleri bulunmamaktadır. Çelebi ailesinin ilçe halkıyla olan ilişkileri en alt düzeyde seyretmekte, söz konusu ailenin mensupları Ege ve Karadeniz bölgelerinde kendilerine bağlı Alevi cemaatlerine dinsel otorite olarak hizmet vermektedirler. Günümüzde çeşitli Alevi dernekleri aracılığıyla Türkiye'nin çeşitli yerlerinden Hacıbektaş'a gelen ziyaretçiler, derneklerin ilçede açtıkları cem evlerinde konaklamakta, cem ayini gerçekleştirmekte ve kurban kesmektedirler. Bu ziyaretler esnasında kendi dedelerini de beraberinde getirdikleri için ilçe halkı hiçbir surette buralarla temas etmemektedir. İlçede bu şekilde açılan cem ve mihman evlerinin sayısı 20 civarındadır. İlçedeki ziyaret olgusu, dinsel nedenlerle artmaya devam ettiği gibi, özellikle merkezleri İstanbul'da olan derneklerin gelir elde etme yolları olarak da

---

yerinden gelen ziyaretçilerinin arasında Hacıbektaş halkından birilerini bulmak pek mümkün olmaz. Eve gelen tüm ziyaretçiler ev sahipleri tarafından kabul edildiği halde, Hacıbektaşlılar uzun zamandır Ulusoyları ziyaret etmiyor, çünkü ailenin kutsal otoritesi uzun yıllardır ilçede kabul görmüyor." (Yıkmış, 2014: 53, 31).

karşımıza çıkabilmektedir. Bu noktada yukarıda sözü edilen derneklerin inanç turizmine aracılık ettiklerini söylemek mümkündür.

Alevilik inanç alanları açısından tarihi süreç içinde ciddi değişikliklere uğramış ve din anlayışının evrimi, düşünme tavrının evrimine dayalı olarak, politik-sosyal evrime yol açmıştır. Bu bağlamda tasavvufçu bir panteizmden materyalist bir panteizme kolaylıkla geçilebilmiş; öyle ki Aleviler, Tanrıyı yeryüzüne indirerek insanla birleştirdiklerini düşünmeye başlamışlardır (Subaşı, 2010: 101; Melikoff, 1998: 320). Bu tanrı-insan merkezli inanç kalıplarına paralel Nevşehir Aleviliğinde çoğu Vilayetname kaynaklı birtakım anlatılar, kam geleneğinin ardılı sayılabilecek "don değiştirme", "büyü", "uçmak" gibi bazı sihir motifleriyle bezeli kutsiyet sarmalı, İslami bir şemsiye altında ve Hz. Ali ile Hacı Bektaş Veli kültleriyle sentezlenerek yaşamaya devam etmektedir. Nevşehir Aleviliğinde değerler sistemini oluşturan karizmatik veli tipine bağlı anlatılar, toplumsal bir hiyerarşi oluşturmaktan ziyade bireysel inanç tutumlarını etkilemiş görünmektedir. Sözlü gelenekte kendine yer bulan karizmatik Alevi-Bektaşi veli tiplerine dair mitolojik tarihsellik, hem günlük yaşamda hem de ziyaret fenomenine bağlı kutsal alanın arka planında aktarım gücüne sahiptir. Yine bu mitolojik tarih, aile içinde genç kuşaklara aktarılmakta, ancak bunlar bir önceki kuşağa göre yeterli derecede etkin olamamaktadır. Sözlü geleneğin zayıflaması, eğitim ve rasyonel bilginin gençler arasında artması gibi nedenlerle atalar kültüne bağlı mitleştirme olgusu zayıflamıştır denilebilir.

Sözlü kültürün yerini yazılı ve elektronik kültüre bıraktığı bu yüzyılda, Alevi inanç ve kültürünün yazılı eserler ve internet yoluyla da aktarımını gündeme getirmiştir. İlçe ve ilçeye bağlı Alevi köylerinin kültürünü tanıtmaya yönelik açılan internet siteleri ile yayınlanan eserlerin Alevi kimliğini pekiştirme ve ortak bir geçmiş kurgusu yaratmada; ilçeden büyük şehirlere veya Avrupa'ya göç etmiş kişilerle bağların sürmesi ve örgütlü hareket etmede; tarihsel Osmanlı zulmü ile Cumhuriyet döneminde yaşanmış Maraş, Çorum, Sivas olayları etrafında ortak acılarla inşa edilmiş kolektif hafızanın tazelenmesinde etkili oldukları aşikârdır. Bunlar, aynı zamanda epistemolojik olarak politik Alevi kimliğini besleyen ve güçlendiren ögelerdir.

Günümüzde Aleviler entelektüel düzeyde ciddi sayılabilecek inanç ve ritüel sorunları yaşamaktadır. Modernleşme deneyimi, Alevileri özgül birtakım sorunlarla karşı karşıya getirmeye başlamış; göç, kentleşme ve seküler eğitim Aleviliği modernliğin çekim alanına katmıştır. Bu bağlamda Aleviler, bir yandan kimlik sorunlarıyla baş etmek durumunda kalırken bir yandan da kendilerini yeniden ifade etmek için radikal arayışlar içine girmiş durumdadırlar. Hatta modernleşme sürecinin Türk toplumunda ortaya çıkardığı gelişmeler içinde Alevi kimliğinin yeniden oluşturulmasına yönelik gerilimler, geleneksel ve çağdaş tipolojileri bile sıklıkla karşı karşıya getirmekte ve topluluk içinde "hangi Alevilik" sorusu sürekli gündeme gelmektedir (Subaşı, 2010: 120). Bu çeşitlenmiş Alevilik anlayışını

Nevşehir'de de görmek mümkündür. Alan araştırmasında yapmış olduğumuz gözlemlerden çıkardığımız sonuçlardan biri de, geleneksel Aleviliğin temsil bulduğu belirleyicilerle kentli Aleviliğin sosyal demokrat damarları arasında bir gerilim hattının var olduğudur. Diğer yandan ilçede yerel seçimler düzeyinde politik bir ayrışmanın da söz konusu olduğunu belirtmekte yarar vardır.

Geleneksel Aleviliği diriltme düşüncesi, yeni kuşakların Aleviliği bilmemesi ve bunların Sünnileşmesinden duyulan korku, geleneklerin ve bilginin nakledilmesindeki kopukluğu gidermenin yol ve olanaklarının aranmasına yol açmıştır. Yok olma tehlikesine karşı duyulan korku, geleneksel dinsel kimlik kalıplarına rücu edilmesine neden olurken, geleneğin de erimiş olması, geleneğin yeniden inşa edilmesi çabalarını gündeme getirmiştir. Geleneğin yeniden inşası ise, geleneğe ait mitlerin, ritüellerin, kurumların yeniden yaratılarak ve yorumlanarak cemaatin yeniden kurulması çabalarını içermektedir. Topluluğun simgesel yeniden kuruluşunda geleneğin gösterim yoluyla öğretimi uygulamasına dönüşümü, örneğin Alevi kültür gecelerinde ya da festivallerde veya dernek faaliyetleri çerçevesinde cemin folklorik olarak sahnelenmesine neden olmaktadır (Güler, 2008: 64). Toplumsal dayanışmayı güçlendirici bu tür etkinlikler ve Aleviliğin yeniden hayata geçirilmesi gerektiğine ilişkin cemaatin mensuplarınca varılan geniş mutabakata rağmen yine de Aleviler, hayat şartlarının değişmiş olması karşısında kapsamlı reformların yapılmasına ve yeni şartlara uygun kavramlar, örgütlenmeler yaratılmasına ilişkin ihtiyacı büyük ölçüde hissetmektedirler. Bu anlamda en büyük sıkıntı bağlayıcı yazılı bir metnin yokluğundan dolayı geleneksel öğretinin sabitlenip standartlaştırması konusunda belirmektedir (Güler, 2008: 64). Bu bağlamda modernist gelişmeler, Alevi muhafazakarlığı olarak adlandırabileceğimiz bir ideolojik perspektifin direnişiyle karşılaşmaktadır. Nitekim Hacıbektaş ilçesinde görüştüğümüz 60 yaş üstündeki kaynak kişiler, bu çabalar karşısında yozlaşma tehdidinin sürekliliğinden bahsetmişlerdir.

Sonuç

Günümüzde Hacıbektaş ilçesi özelinde Nevşehir Aleviliğinin yapısal niteliklerinin ortadan kalktığını, Alevi kültürünü temsil gücünü elinde bulunduran dinsel cemaat önderlerinin etkinliklerini yitirdiğini, Aleviliğin kentleşme süreci içinde geleneksel öğretinin yozlaştığını söylemek mümkündür. Özellikle son 20-30 yılda Türkiye'deki politik ve ideolojik dönüşümler, Alevilerin siyasallaşmasına zemin hazırlamış, böylece geleneksel yapıyla ilintili dinsel bir Alevi kimliğinden politik ve kurgusal bir Alevi kimliğine dönüşüm söz konusu olmuştur. Hacıbektaş ilçesinde yapılan alan araştırmasında, Çelebilerin devamı sayılan Ulusoy ailesinin kutsal soy statüsünün en azından Hacıbektaşlılar için bir anlam ifade etmediği; dede, pir, baba gibi dinsel otoritenin temsilcilerine karşı olumsuz bir tavrın oluştuğu gözlemlenmiştir. Yine 1960'lı yıllardan beri devam ede gelen Hacı Bektaş Veli anma törenlerinin burayı Aleviliğin bir hac merkezi yapma yolunda

önemli etkileri olsa da geleneğin turistik amaçlı sunumu noktasında anlayış farklılıklarını ortaya çıkardığı söylenebilir. Bu bağlamda törenlerin ritüelistik işlevlerinin yanında politik talepleri dile getirme işlevini de yerine getirdiği, çeşitli siyasal partilerin burada propaganda yapabildiği gözlemlenen diğer hususlardandır.

Kentleşme olgusunun yönlendirdiği politik Alevi kimliğinde sivil toplum örgütleri önemli roller oynamış, kutsala ilişkin değerler sisteminin beslediği geleneksel Aleviliğe içkin metaforlar, seküler bir dünya görüşüne eklemlenerek sürekli olarak "merkez"e karşı muhalif konumlanma gerçekleşmiştir. Böylece politik Alevi kimliği ile Atatürkçülük, sol, çağdaş değerler gibi kavramlar birleştirilerek bunların adeta geleneksel anlamda Aleviliğe özgü olarak sunulması söz konusu olmuştur. Bu bağlamda kendini kutsal inanç sistemi alanı dışında gören Alevi bireyler, Alevi teolojisiyle bağlarını kopartarak kendilerini dünyevi ve sınıfsal bir mücadele alanı içerisinde bulmuşlardır. Günümüzde Nevşehir Aleviliğinden hareketle Alevi kimliği üzerinde bir değerlendirme yapacak olursak, konjonktürel bağlamda Alevi kimliğinin dinsel alandan politik alana kaydığını söyleyebiliriz.

Kaynaklar

Güler, Sabır. (2008). *Aleviliğin Siyasal Örgütlenmesi: Modernleşme, Çözülme ve Türkiye Birlik Partisi*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Melikoff, İrene. (1998). *Hacı Bektaş: Efsaneden Gerçeğe*. (Çev. Turan Alptekin). İstanbul: Cumhuriyet Yayınları.

Soileau, Dilek. (2010). "Hacı Bektaş-ı Veli Dergâhı'nın Kapatılması ve Tarihsel Mirasın Paylaşımı: Babalar, Çelebiler ve Aleviler". *Hacı Bektaş Veli: Güneşte Zerresinden, Deryada Katresinden*. (Ed. Pınar Ecevitoğlu, Ali Murat İrat, Ayhan Yalçınkaya). Ankara: Dipnot Yayınları, 248-264.

Subaşı, Necdet. (2010). *Alevi Modernleşmesi: Sırrı Faş Eylemek*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Tombul, Işıl. (2010). "Hırka Altında Siyaset: Hacı Bektaş Veli Anma Törenleri". *Hacı Bektaş Veli: Güneşte Zerresinden, Deryada Katresinden*. (Ed. Pınar Ecevitoğlu, Ali Murat İrat, Ayhan Yalçınkaya). Ankara: Dipnot Yayınları, 280-299.

Yıkmış, Meral Salman. (2014). *Hacı Bektaş Veli'nin Evlatları: Yolun Mürşitleri Ulusoy Ailesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.